

V R T E C.

Časopis s podobami za slovensko mladino s prilogo „Angelček“.

Štev. 10

Ljubljana, dne 1. oktobra 1917.

Leto 47.

Hodil sem po znanih krajih . . .

Hodil sem po znanih krajih,
njivah, travnikih in gajih,
hodil spet po dolgi dobi,
kjer vrsti se grob ob grobi . . .

Gaji gosto so zarasli,
mračno v njih, kot da ugasli
v njih so živi solnčni traki
in se naselili mraki.

Polje tiho kot izmrlo . . .

Ko je voljno bilo grlo,
pesem tukaj je donela,
duša bila nam vesela.

Tamkaj grobi se vrstijo. —
Mnogi znanci v njih že spiyo,
čakajo pomladi nove,
ki v vstajenje jih pozove.

Maksimov.

Jesenska.

Črez polje očka gredo,
smejó se jim oči:
pod težko težo klasje
po njivah se šibi.

Lepo odcveta ajda
in kaže zrnje že —
kot teta darežljiva,
jesen, v deželo gre.

Črez polje očka gredo,
smejó se jim oči,
ker kruhek, božji kruhek,
tako lepo zori.

Maksimov.

Pravljica o dveh rožah.

umenko pa je odnesel naslednji dan vrtnar bogate gospode, kakor je bilo dogovorjeno. In bila je ponosna in srečna kakor princezinja, kadar jo zovejo nevesto mladega kralja.

Imela pa je tudi dovolj vzroka biti vesela, kajti novo domovje, kamor so jo prenesli, je bilo zelo krasno. Hiša teh bogatih ljudi je stala v predmestju. Tam so stanovali samo bogatini, in ob tej cesti, kjer je stala hiša, so stanovali zopet najbogatejši izmed bogatinov. Cesta je bila tako znamenita, da — če je drčal po nji kak voz, so stopali konji vselej samo prav lahno, da niso motili miru stanovalcev. V hišah so bili pa nagromadeni toliko zakladi, da je bil zrak kakor z zlatim prahom napolnjen. Še celo vrabci, ki so frčali skozi ulico, so prišli s pozlačenimi repki vun. Pred hišo tikoma ceste je bil vrtič in v njem so bila z rumenim peskom posuta pota. Na ta vrtič se je videlo s ceste skozi omrežena vrata. Zadaž za hišo pa je bil pravi vrt, velik in prostoren. Okoli njega je bil visok kamenit zid, tako da ni mogel nihče videti vanj.

To je bil torej novi dom rumene rože. V tistem trenutku, ko je stopila na vrt, je že zaznala, da je prišla v imenitno družbo.

Sredi vrta je bila velika okrogla trata, tako dobro gojena, kakor glava tistega moža, ki gre vsak dan k brivcu in se da ostriči. V krogu okolu trate so bile gredice in v gredicah cvetice vseh vrst, kar si jih je sploh mogoče misliti, in daleč naokoli je vse dehtelo in žarelo raznih barv.

Na sredi te zelene trate je bila pa zopet okrogla gredica. To je bil najznamenitejši prostor celega vrta. Tu je stal cel gozdič rožnih grmov; same rumene, rumenkaste, zelenkastorumene in rdečkastorumene rože. To je bila zbirka tēj, o kateri je včeraj govoril bogati gospod. In sem na to mesto je krenil vrtnar, ki je nesel rumeno rožo.

Tedaj pa se je zgodilo prvokrat, da je v srcu rumene rože vzkliklo nekaj slabega. Opazila je namreč, kako so vse cvetke na vrtu stikale skupaj glavice in gledale nanjo in se opozarjale na novo kraljico imenitne gredice — in tedaj je zrastel v srčecu tėje brezmejen napuh. Ponosno je gledala naokoli in si je mislila na tihem: »Kaj ste pač ve proti meni?« Seveda jo je njen ponos kmalu nekoliko minul; dà, bila je celo prav v zadregi, ko jo je prinesel vrtnar do srede tratice in je tam dobila svoje mesto in je videla, kako gledajo nanjo vse tėje naokoli. Zdelo se ji je, da ji gledajo vsi ti pogledi v globočino srca. Pri tem je pa čula neko šustenje in šumenje šepetajočih glasov, da jo je skoro omamljalo.

Da je ona bila, ki ji je veljalo to šustenje — to je bilo jasno. In iz vsega tega šustjenja ji je le kak glas prišel na uho.

»Še eno so dobili, kot da je tu preveč prostora?« — »Toda ravno nasprotno: že vse pretesno je.« — »Jaz bi pa rada vedela, kaj si naša milostna gospa pravzaprav misli.« — »Me ji gotovo nismo več zadosti lepe — hihi —« — »Ste že videle novo tovarišico?« — »Da, zares, imenitno, imenitno!«

Rumena roža, ki je doslej gledala le v tla, se je ta hip globoko poklonila in obrnila žarečo glavico kvišku.

Opazila je v neposrednji bližini nekaj starih mogočnih rož, ki so ji prikimavale pomilovalno-prijazno, tako nekako, kakor prikimavajo starejše dvorne dame mladi deklici, ki je postavila prvokrat boječo nožico na gladki dvorni parket.

Lepe so bile te stare rože. Lepe, to je morala pripoznati tudi ona. In sploh vse rože, ki so stale tu, so bile lepe. In to ji je postalo takoj jasno, da ona ni več edina svoje vrste, ampak da je samo ena izmed mnogih iste vrste.

Kar je pa tem rožam pred vsem drugim dajalo plemenit značaj, to so bile male, krasno izdelane ploščice, kakršno je imela vsaka roža okoli vratu. Na teh ploščicah je bilo napisano ime vsake rože in njen izvor.

In kaj se je tu vse takó čudnega bralo! Tu so stale rože, kojih domovina je bila Kina; pri drugih Japonska, pri tretjih zopet Vzhodna Indija; dà, ena je bila celo z otoka Bourbon. Res, družba, ki je v njo prišla naša roža, je bila od daleč.

Kmalu je prišel vrtnar s ploščico, namenjeno za rumeno rožo. Medtem, ko jo je privezaval roži okoli vratu, so iztezale vse druge rože v tihi napetosti vratove, da bi zvedele, kdo in odkod je novinka.

Komaj pa se je bil odstranil vrtnar, že je nastal šum iznova, in sedaj še celo mnogo hujši kot poprej, in sicer zelo zaničevalen šum in prav grd.

Kajti da je bila ta roža — kakor je to stalo zapisano na ploščici — iz dobre in imenitne družine, to je bilo vsekakor res. No, pa saj to je bilo samo na sebi umljivo! Kako bi bila namreč ta roža sicer sèm prišla. Toda rojstni kraj: to, to! »Tu iz mesta« — je stalo na ploščici. In lahko si je misliti, kako so se dvigale rože iz Kine, Japonske, Vzhodne Indije in z otoka Bourbon! Kar križem je šlo od ene do druge: »Pomislite vendar, od tu! Prav čisto iz tega kraja je doma.«

In ena izmed ponositih rožnih matron se je sklonila pomilovalno k rumenki in ji je rekla: »Oh, ubogo dete! Gotovo ste preživeli prav nesvelo mladost; občevali gotovo niste z nikomer?«

»O pač,« je odgovorila rumena roža. »Imela sem prijateljico, belo rožo, z njo sem skupaj rastla in dorastla.«

Ob tem pa je matrona čudno spačila obraz in urno rekla, kakor v strahu: »Toda otrok — bela roža?« In to se je čulo tako, kakor da hoče reči: »Ne govorite vendar tega tako glasno, da se še bolj ne ponižate!«

In neka druga matrona se je hlinila, kakor da ni dobro slišala, in je rekla glasno: »Kaj, z belo rožo ste občevali? Res? Z belo rožo?«

Tedaj pa je rumena roža naenkrat bolj utihnili. Čula je, kako so se druge smejale dalje: »Belo rožo ima za prijateljico!« Rumenka pa vendar ni umela, kaj je pravzaprav tako hudega na tem. Prva matrona pa se je zopet sklonila k njej in ji dejala: »Ljubo dete, tega si vendar ne moremo misliti — bela roža — to vendar ni prava družba za vas? To je nekaj prostaškega.«

In tedaj je postalo rumene rožice zopet sram, da o imenitni družbi pravnih ne razume in da je svojo lastno vrednost tako podcenjevala. In postala je končno čisto zmešana in je rekla boječe: »I seveda — če pravim, da sva bili prijateljici — je to menda pač preveč rečeno.«

»Da, to sem si tudi jaz mislila,« je odvrnila matrona. »Gotovo se vam je vsiljevala, in vi ste bili toliko dobrosrčni, da je niste zavrnila.«

Ko je videla rumena roža oči vseh nase uprte, ji je upadel pogum in rekla je tiho: »I, kajpak — tako je menda bilo.« Toda komaj je to izrekla, že jo je nekaj zbadlo — globoko notri v srcu! In spoznala je vso hudobijo, ki jo je zagrešila ravnokar. In mislila je na ubogo belo rožo, ki je postala tako nesrečna. Molče je sklonila glavico in nič več ni slišala, ne videla ničesar, kar se je vršilo okolu nje — in tiho je zaihtela. —

Medtem pa je nadaljevala bela roža, v rokah ubogega črevljarja, pot proti mestu in njena silna bol je prehajala počasi v top obup.

Vsak upor bi bil brezuspešen — to je takoj izprevidela. In zato se je vdala v brezupno usodo. Dopustila je, da so z njo delali, kar so hoteli. In njena glavica je visela velo in žalostno nizdol.

Pot je bila brezmejno dolga. Črevljar ni imel denarja, da bi se peljal, in zato so morali iti peš. Oče je šel naprej, otroka pa sta tekala, za roke se držeč, za njim.

Ko so pa prišli vedno globlje v mesto, kjer so postajale ceste vedno bolj vroče in soparne, in sta otroka videla, kako je roža povescila glavico, tedaj je bratec rekel sestrici: »Oh, uboga roža! Glej, kako je zvenela. Gotovo ji je prevroče.« In sestra je odvrnila: »Prav gotovo je žejna. Kadar pridemo domov, ji brzo dam vode.«

Nato pa sta devala otroka svoje male ročice pod glavico rože, da ji ne bi šla kri preveč v glavo, ker je tako venela — in v tem sta se menjavala, tako da jo je včasih bratec ščitil in nato sestra, in pri tem sta vedno ponavljala: »Oh, ti uboga, ljuba, lepa roža — le še malo čakaj, takoj bomo doma.«

Bela roža se je tudi v to vdala, kakor se je sploh vdala v vse; in ni niti pogledala otrok in se jima ni zahvalila. Saj ravno na ta dva je bila najbolj huda, ker sta bila največ kriva njene nesreče.

Končno vendar, ko je že postajalo temno, so prišli do stanovanja ubogega črevljarja. Tam je odprla bela roža oči in je pogledala okolu sebe. Cesta je bila še prav lepa, in hiša, v katero so vstopili, je bila še celo prav krasna, toda — o joj. — ko so stopili v vežo in zaprli za seboj hišna vrata, sta pa odprla otroka na levi strani veže steklena vrata, in od teh so vodile stopnice navzdol, in tako je postalo rožni jasno, da ji bo od sedaj naprej živeti v kleti. In zares je bilo tako; ubogi črevljar je bil namreč za vratarja v tej lepi hiši.

Pod zemljo bo torej stanovala! Tako slabo so se ji izpolnile njene sanje o lepi prihodnosti. In še enkrat je vse vzkipelo v njenem srcu, in imela je samo še eno edino misel in eno željo, da bi namreč prejkomogoče umrla.

Otroka pa sta bila že stekla po stopnicah navzdol in že se ju je čulo, ko sta vzdiknila: »Mama, mama, lej, kaj smo ti prinesli!«

In tedaj se je vzdignila na oguljeni zofi v sobi blede, slabotna ženska. In v tem, ko sta stekla otroka k njej in se je oklenila s svojimi malimi ročicami, je vstopil črevljar pred bledo žensko, vzdignil belo rožo z obema rokama kvišku in ji jo pokazal nemo, brez besede.

In ubogi ženi sta stopili dve solzi v velike odprte oči in sklenila je roki in gledala zdaj rožo in zdaj moža, tako da ni bilo možno reči, se je li to godilo iz veselja do lepe rože ali ker je na tihem hvalila Boga, da ji je dal tako dobrega moža.

Potem pa je rekla žena v vidni zadregi: »Oh, kaka krasota! Kar prelepa je za nas ta krasna roža. Otroka, sedaj pa le skrbita, da bo roži dobro pri nas.«

Tega si otroka nista dala dvakrat reči. Stekla sta vun in kmalu sta prišla nazaj z velikim cvetličnim loncem, napolnjenim z lepo, mehko, črno prstjo, in v to sta vsadila belo rožo. Nato sta pa postavila lonec na mizo, prinesla v malem vrčku vode in jo vlila na prst v loncu.

In tako je stala roža na mizi sredi borne sobe revnih ljudi. Ko je pa tako visela njena glavica nizdol, tedaj je bila kakor blede kraljevo dete, ki so ga ukradli iz palače in spravili v daljno nizkotno sužnost.

Nato sta pa dobila otroka večerjo: vsak kosček kruha s presnim maslom. In to je bilo vse. Toda bila sta zadovoljna, kakor se jima je videlo. Vsedla sta se na klopico nasproti mize, kjer je stala roža. Noge so jima visele dol, in jedla sta borno večerjo, hkrati pa vedno pogledovala na rožo in ji kimala. Nato sta pa šla spat in potem je nastopila tiha, temna noč.

(Konec prih.)

Povest odpadlega lista jablane.

V času je utihnilo žgolenje krilatcev na hišnih podbojih in na visokih deblih. Počasi so vstajala jutra, hladna jutra, vzbujajoča zveneče akorde v vejah borovcev, ki so vzdigali liki harfe svoje veje je-senskemu vetrcu.

Solnčnih dni so še brnele čebelice v ajdovi njivi. Valovito polje poznega ovsa je tudi še dihlo bujno, polno življenje. Med grmičevjem je zadonela še tuintam okorna prva pesem poznega krilatca-mladiča.

Bil je topel popoldan prijetnega jesenskega dne. Košata jablana v sadovnjaku je ohranjala z zadnjimi močmi svoje listje. Zdajinzdaj je zašumelo, zašustelo v zraku. Odpadel je prvi trudni list, ki mu je bila drobna čebelica pretežka. Sapica je posegla po drugem, tretjem orumenelem listu, ki je bilo na njem začrtanih tisoč pozdravov odletelim lastovkam. Jesenska

sapica je posegla še dalje po naslednjih listih, in veter jih je zaporedoma odnašal z nevidno roko. Šusteli so jesensko barvani v pozdrav in slovo ostalim. Padali so, in šumelo je na tleh. Pozdravljali so došle oni, ki so že med prvimi zapustili umirajočo svojo mater — jablano. Gosteje so prihajali, list za listom je odpadal. Postajalo jim je dolgčas, in šepetali so tajinstveno na tratici, kjer so jih poljubljali solnčni žarki. Oglasil se je list, najstarejših eden, in pripovedoval:

»Nezanimiva, enostavna je moja povest, ki ste jo čuli pač že tisočkrat. Tako je bilo:

Sijala je pomlad, ko sem začutil v sebi toploto življenja. Toda žalostno bi bil moral poginiti, kakor vi vsi, če bi nas ne bilo rešilo solnce. Šele njegova toplota nam je dala moč, da smo zlezli iz popja.

Ko sem pokukal prvič v svet, sem si mislil, da vidim nebesa. Vse naokoli je bilo praznično lepo! Tudi naša mamica je bila v prazničnem krilu. Vsa je bila v belem, rdeče nadahnjenem cvetju. Pestri metuljčki so letali od cveta do cveta. Mislil bi, da so angelčki, ki ni zlega v njih. In vendar so mnoge mojih bratcev spravili prezgodaj v grob in marsikateremu cvetu so zapustili v srcu smrtonosnega črva.

Blizu mene se je vsedel na vejico lep, pisan metulj, kakor ga še nisem videl. Ni dolgo sedel, vendar sem si ga dobro zapomnil. Še danes bi ga spoznal, čeprav ga nisem videl od tedaj nikoli več!

Ko sem pogledal čez par dni tja, kjer je sedel oni nepozabni metuljček, je tam vse mrgolelo čudnih živalic, ki so zelo naglo rastle. Bile so ostudnogrde, posebno njihove zelenomodre oči so se mi gnusile. Šesti dan so začele lezti na vse strani. In navdala me je groza, ko sem videl, da so se spravile na moje brate in jih začele požrešno obirati. Oveneli in prerano orumeneli so popadali na tla. In to je storil oni prekrasni, nepozabni metuljček! Ena žival se je ravno namerila name. Vedno bolj so se mi bližale njene hudobne oči. Trepetal sem v smrtnem strahu. Že sem mislil, da me nič več ne more rešiti. Kar prileti s strehe — veste tam izza dimnika, kjer je bilo gnezdece kričavih, sitnih vrabcev — starka in — joj! — če bi videli, kako se je v njenem kljunčku zvijal moj sovražnik, ko ga je nesla za dimnik! Petero kljunčkov se je naenkrat tam odprlo, in bilo je po njem, ki mi je še trenotek prej grozil s smrtjo!

Kaj nam vam še povem? Drugo ste tudi vi sami videli, slišali in čutili. Cvetje je odpadlo. Postajalo je vedno bolj vroče. Dež, grom, blisk, vihar, to vse ste tudi vi doživeli. In tudi toče se gotovo še spominjate, ki nam je umorila na stotine naših bratcev ter uničila večino mladega sadja. Prav gotovo se je spominjate, saj skoro vsi nosimo znake njene neusmiljenosti.

Tudi otrok se pač vsi spominjate, ki so se igrali v naši senci, pričakujoč od nas sladkega sadu. Dali bi jim ga bili obilo, a ni bilo usojeno.

In o deklíci, ki je posedala v naši senci, čudno zamišljena, kaj naj vam o njej povem, kar bi tudi vam ne bilo že znano. Saj ste jo videli, ko se

je njeno oko upiralo v daljino, kakor bi hotela v upapolnem strahu pregledati in prezreti svojo bodočnost. Takrat ste ji gotovo vsi želeli najlepše bodočnosti, prihodnosti brez zapeljivih metuljev, brez črva v srcu in brez viharjev!«

Zapihal je močan veter. Zašumelo je rumeno listje — šum smrti zapadlega. Zažarel je večer, zažarel v krvavordeči zarji skalnatih velikanov. Zažarelo je zlatordeče in rjavo na deblih in ogoljenih vrhovih sadovnjaka. Tuintam po hišah je zatrepetala ter vzplamtela lučka v pozdrav hladni jesenski noči. Polagoma je nastala smrtna tišina. In v takih nočeh so se poslavljalje zadnje pozno - jesenske noči, pa prihajale prve kruto - mrzle zimske noči.

Fr. Zupančič.

Švedra.

I.

To-le, kar mi že dolgo leži na srcu, bom potožil samo tebi, ki vate zaupam, ker si edini in resnični moj prijatelj. Kdo drug bi me zaradi tega zasmehoval; ti, tudi sam trpin, me boš pa razumel.

Vse dni svoje mladosti sem neizrečeno veliko trpel. Kjerkoli sem se prikazal, vse me je zaničevalo in se norčevalo iz mene. Kadar sem stopil v šolo, so vsi učenci naenkrat zabučali in me krohota je obsuli: »Raca na vodi se je prizibalal!... Prostor, prostor!... Pozdravljena nam bodi, raca na vodi!« Ta me je potegnil za ušesa: »Kako mu vise uhlji v stran, kakor onim zajcem debele pasme — ali ga vidite? In kako miga ž njimi, kakor osel, če ga podražiš — he, he!« Drugi me je krcnil s prstom po nosu: »Joj, joj, pa kakšen nos imaš, tako grdo potlačen kakor izhojena copata!... Fej te bodi!« Tretji zopet me je oplazil s pestjo po glavi: »Ampak glava, glava, ta njegov častitljivi kic, v katerem ima nekaj prazne slame, pa nič možgan, — ta mu dela vso čast! Na štiri vogle jo ima skupaj zbito, kakor slab zaboj!« In četrti me je lopnil po hrbtu: »Občudujte njegovo grbo, slavnega gospoda! Kakor bi nesel v mlin deset vreč, tako sključeno se drži. . . Prazna slama v glavi ga tišči tako močno navzdol — ha — ha — ha!« Peti pa: »Kaj grba! Njegove dolge, koščene roke, te si ogledjte! Od včeraj do danes so mu spet zrastle za en decimeter naprej. Bežimo, da se nas ne bo ovil ž njimi, kakor bršljan drevesa!« — Da bi bili zbežali! Pa niso! Komaj da sem se preril do svojega mesta in položil knjige na klop. Vse drugo dozda je bil le nekak uvod. Zdaj pa se je pričelo prvo dejanje te, za vse druge šaloigre, a zame žaloigre. Od tu, od tam, od zgoraj, od spodaj, od desne in od leve strani ter še od kdovediodkod so bliskoma sunile nepovabljene roke v moje knjige, da so se kakor jata splašenih golobov dvignile s klopi pred menoj ter sifrčale na vse strani šolske sobe. Nastal je nov grohot.

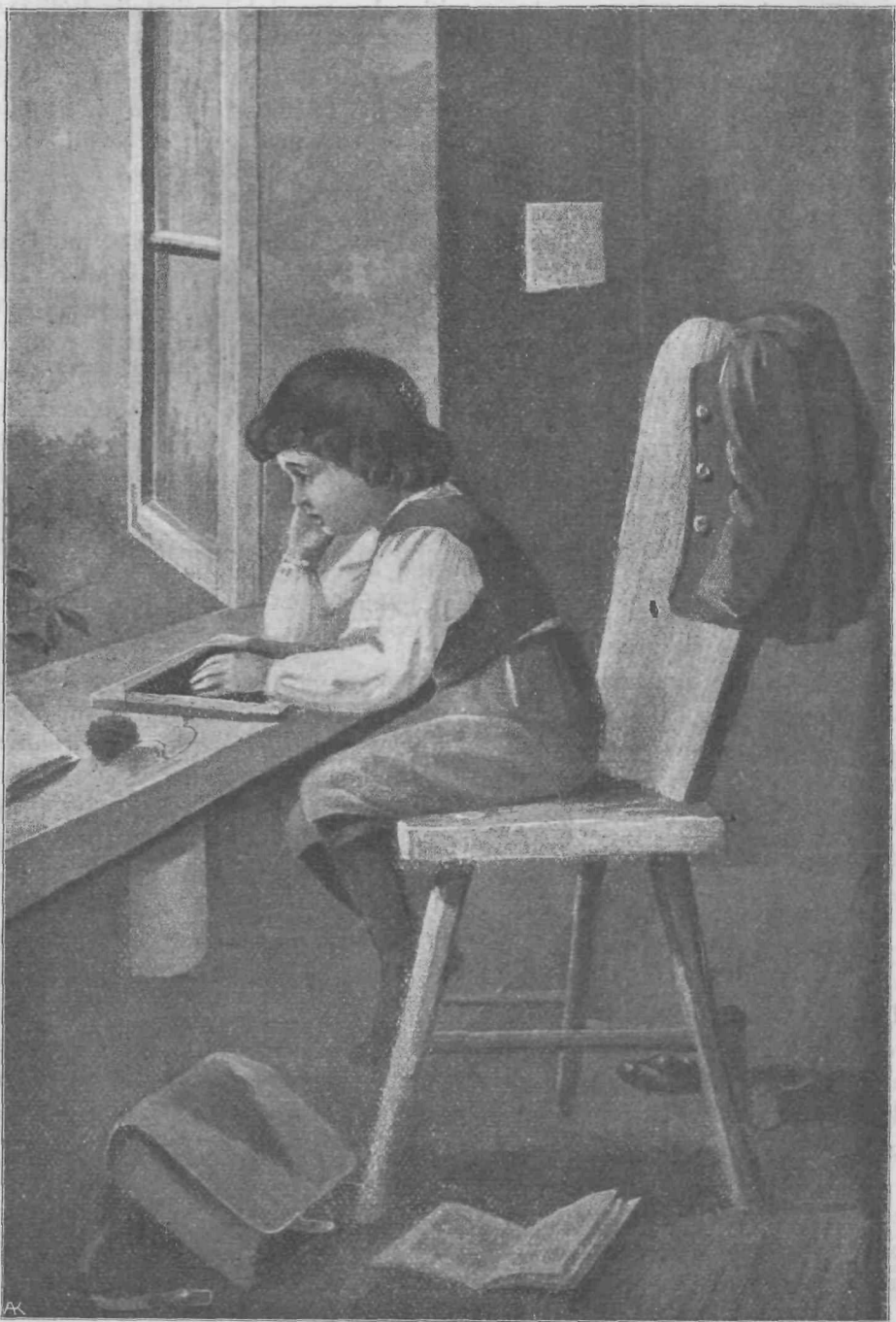
Komur pa je kakšna knjiga slučajno priletela na glavo, se je znosil nad menoj. Bili so me s pestmi po životu, po prsih in po obrazu, kamor je kdo mogel, ter me vlačili za lase: »Le po njem, le po njem! To je puntar, da mu ga ni para. Svoje knjige meče po naših glavah, namesto da bi jih navezal okrog svojega kica, da bi se tiste njegove slame v lobanji prijel kakšen dober nauk!« S solzami v očeh sem hodil med klopmi in iskal svoje knjige. »Za sveto božje ime, nikar me ne tepite, lepo vas prosim!« sem jih rotil. S tem sem pa le še prilil olja na ogenj. Novi udarci so padali po mojem hrbtu: »Ali ste ga slišali? Knjige nam meče v glave, zdaj se dela pa še nedolžnega. Le lop po njem, kdor čuti moč v rokah in ga srbi koža!« In zaječal sem pod ploho udarcev.

Tako se je godilo dan za dnem, leto za letom. Navadil sem se sčasoma tega trpljenja, četudi mi je bilo mučno in težko pri srcu. Sošolcem že nisem nič več zameril, če so me topli; za priimke in za psovke, s katerimi so me obkladali, sem se komaj še zmenil. »Kakšen pa si vendar! Ti nisi za med ljudi, pa je!« mi je rekel vsakdo. »Smešen si, silno smešen. Samo da te kdo le enkrat vidi, pa te mora črtiti!«

Prihajal sem bolj v leta in s strahom opazal, kako raste razdalja med menoj in mojimi sošolci! Pa ne samo med sošolci! Sploh med vsemi ljudmi, med vsem svetom. Če je bila kje gruča tovarišev in sem se jim hotel pridružiti še jaz, so pljunili predme in se zagrohotali: »Stran se poberi od tod, saj te nihče ni klical! Kdo pa naj se pogovarja s takim nestvorom? ... Hočeš, da bi dobil spet kamen v butico?!« Kaj sem hotel! Moral sem proč, kajti ran sem imel že itak dovolj na glavi in po vsem životu.

Videl sem, kako je imel vsakdo prijatelja. Prav vsakdo. Kako so se izprehajali, po dva in dva skupaj, v prisrčnem razgovoru, nagibaje glavo drug k drugemu in stiskaje si roke! Jaz pa sem sam samcat hodil povsod, s solznimi očmi, in sanjal o prijatelju kakor drugi morda o zlatih gradovih. Da bi bil imel prijatelja, ej! Tako hudo mi je bilo samemu, brate, tako nepopisno hudo ... Mnogokrat sem se skril kje v goščo in dolgo časa jokal. Oh, zavržen sem bil od ljudi, zavržen od vseh; bil sem samo zato tukaj, da so me topli in se norčevali iz mene; da sem pa tudi jaz človek, na to so pa pozabili.

Nakopičeno trpljenje me je bilo naposled že takorekoč zasušnjilo. Misel, da zaslužim zaničevanje vseh, ta misel, ki so mi jo vtepali drugi v glavo, mi je bila sicer strašna, a navsezadnje se ji nisem nič več upiral ter sem se vdal kakor jagnje, ki ga peljejo v mesnico. Nikdar se nisem smejal, kajti tudi moj smeh ni bil nikomur po volji. Nobene privlačnosti ni imel več svet zame. Tih, s pobešeno glavo, sem se plazil kakor senca po samotnih ulicah, samo da sem se lažje ogibal ljudi. Kadar mi je bilo le mogoče, sem se izmuznil iz mestnega zidovja, krenil v bližnji gozd in se jokal v njegovih mračnih sencah. Samo v gozdu sem se počutil varnega pred zaničljivimi pogledi ljudi, ki so stiskali glave in se ozirali za menoj, če me je zanesel slučaj po kakšni bolj šumni mestni ulici.

Učenje in igrāča,

II.

Tisto leto se je pa vendar zgodilo, da sem dobil prijatelja tudi jaz. To se pravi: ko sem se vračal nekoč pod večer iz gozda, se mi je pridružil sošolec-novinec na naši gimnaziji ter me vprašal, čemu se držim tako pusto. Potem sva se pa marsikaj pogovorila, in deček — ime mu je bilo Nace, kako se je pisal, sem pa že pozabil, to pa še vem, da je bil doma nekje s Koroškega — me je spremil do mojega stanovanja ter me prosil, naj mu posodim šest desetic, da si kupi cigaret.

Poslej me je Nace večkrat tudi obiskal in me povabil s seboj na izprehod. Nihče bi ne mogel popisati, kakšno veselje me je navdajalo take čase. Oj, tudi jaz sem imel zdaj prijatelja, kakor drugi ljudje, tudi jaz sem hodil zdaj skupaj s prijateljem! Jesen je bila, kostanji v širokem drevoredu za mestom so šumeli v močnem vetru, po tleh je ležalo vse polno narumenelega listja — Nace in jaz pa sva se počasi šetala in se razgovarjala, kakor da se poznava kdoveди koliko let. Nace mi je pripovedoval, kako lepe konje imajo doma, jaz pa njemu o grlici, ki sem jo bil nekoč ujel in me je čakala doma v kletki. Bili so to lepi časi! Nič več se mi ni bilo treba skrivati po gozdu; torej le nisem bil tako zavržen in zapuščen, kakor sem si bil mislil.

Prišle so božične počitnice, a so tudi jako hitro minile. Zavrit v havelok, z velikim kovčegom v roki, sem se vračal v mesto. Ej da, ta moj debeli, rumeno barvani kovčeg, s kakšnim veseljem sem ga nesel tistikrat od kolodvora po ozki, zasneženi in umazani ulici do svojega stanovanja. Takoj, ko sem bil na stanovanju, sem kovčeg odprl; dve potici, ena orehova, druga rozinova, sta bili notri; razentega pa še mnogo mesenih klobas, kos domačega ajdovega kruha, da me je spominjal v mestu na dom, potem pa še velik kup suhih hrušek in jabolčnih krljev, ki sem jih ondanj posebno čislal. Namenil sem se bil, da podarim eno potico Nacetu, in komaj sem čakal, da se snidem ž njim.

Še tisti dan sva se srečala. Nace je bil ogrnjen v novo sivo pelerino in vrtel v roki srebrnookovano palico. Zazdelo se mi je na prvi pogled, kakor da se je tekom počitnic popolnoma izpremenil, tako gosposki je bil, in svetla rdečica je bila razlita po njegovih sicer bledih in upalih licih. In nisem se bil zmotil. Nace se je bil res izpremenil: namesto da bi mi bil stisnil desnico, ki sem mu jo prožil v pozdrav, je pa posegel urno v žep in potegnil iz njega denarnico.

»Jaz sem ti dolžan šestdeset krajcarjev. Ta dolg hočem poravnati zdaj, ko imam še denarnico nabasano. Na, tu imaš, kar si mi bil posodil. Saj vem, samo zaraditega si me iskal po mestu, že na nosu se ti pozna!« mi je rekel z rezkim, odurnim glasom, ne da bi mi bil odzdravil.

»Oh, Nace, kdo govori vendar o tem? ...«

Na tiste desetice, ki sem mu jih bil nekoč posodil, sem bil res že skoro pozabil. Zato me je neprijetno dirnilo, ko je govoril Nace tako brezobzirno z menoj. Vendar sem nadaljeval prijazno:

»Greš z menoj, Nace? ... Lepo rozinovo potico sem prinesel od doma zate.«

Nace si je prižgal cigareto, nato pa se je zasukal kakor vrtavka pred menoj in mi rekel:

»Nikamor ne grem, s teboj že ne! In ničesar nočem imeti od tebe, da veš! Samo da sem se tistega tvojega dolga iznebil, hvala Bogu. Potico pa ohrani zase in jo sam snej, jaz je ne maram! Manjka se meni potic! ... Sploh pa — kaj sem že hotel reči? S teboj sem zdaj opravil, s teboj ne maram nič več občevati — ti — ti — švedra! Hodil sem do zdaj skupaj s teboj, pa ne bom več, da bi se drugi še iz mene norčevali. Če hočeš videti sam, kakšna grda švedra si, tam-le se poglej, v tistem širokem, svetlem oknu. Sicer pa z Bogom, že tako sem se preveč zamudil s teboj.«

Če bi bil izlil kdo name čeber gnojnice, pa bi mi ne bilo tako hudo, kakor mi je bilo ob tej psovski. Zagomazelo mi je po vsem životu. Noge so se mi pošibile, in oči so mi postale vlažne. Švedra! Z vsemi mogočimi primki so me bili že obsipali, toda tako ogabnega, tako ostudnega se ni bil do zdaj še nihče poslužil. Zavedel sem se zdaj jasno, da sem v resnici žalostna pokveka, izrodek, izpostavljen zasmehovanju vseh ljudi. A da se je Nace drznil mi zabrusiti kaj takega v obraz, on, Nace, ki sem ga bil tako ljubil! Torej je bilo vse skupaj le sama prevara, laž! Zaradi tistih borih šest desetic, ki sem mu jih bil posodil, se mi je bil pokazal prijaznega ter hlinil prijateljstvo do mene, in zdaj, ko me ni več potreboval, je obrnil na tak način hrbet proč od mene. Oh, kako me je to bolelo in peklo! ... Bil sem torej le res popolnoma zavržen in zapuščen od vseh ...

S tresočima nogama sem se vrnil na stanovanje. Tam sem sedel za mizo, skril obraz v dlani in se bridko razjokal.

Meni samemu so se oči orosile, ko se je bil moj rajniki, nepozabni prijatelj tako odkritosrčno izpovedal pred menoj. In od tistega časa sem ga še bolj ljubil in čislal. Velik trpin je bil; a ne trpin v navadnem pomenu besede. Več! Bil je mučenik, mučenik vse svoje žive dni. Smrt se ga je bila naposled usmilila in ga rešila vsega trpljenja. **Cvetinomirski.**

Mohorčevi.

Siromaki so bili Mohorčevi. Imeli niso drugega kot revno hišico v klancu koncem vasi, pred hišo pa majhen košček zemlje, ki so ga uporabljali za vrt. Vsako pomlad so z največjo skrbnostjo obdelali ta košček zemlje in nasejali nanj najpotrebnejše zelenjave.

Pred hišo je rastla tudi stara, mogočna jablana. Drevo je bilo prava sreča za Mohorčeve. Rodilo je vsako leto toliko, da so se šibile veje, in ob jutrih so bili Mohorčevi otroci vsi srečni, ker so nabrali po tleh cele

pehare okusnih jaboik. Kolikor niso sadu použili svežega, so ga pa posušili in pozimi uživali krhlje. Če mati ni mogla potolažiti lačnih želodčkov s kruhom, jim je dala par krhljev, in dobro je bilo. Kako lepo je bilo spomladi, ko se je drevo odelo v belo-rdeče cvetje. Čebele in čmrlji so od ranega jutra pa do solnčnega zahoda prijetno šumeli v vejevju, in belo cvetje se je usipalo kot snežec na tla. Ko je cvetje odpadlo, so se začeli počasi kazati sadički. Slednji dan so postajali debelejši in debelejši. Otroci niso mogli pričakati, da bi sad dozorel. Mati jim je morala često s silo odjemati zeleno, škodljivo sadje.

Mohorčevi so vedeli ceniti vrednost te jablane. Pred par leti še niso imeli te koče in ne te jablane. Gostovali so pri bogatem kmetu v sosednji župniji. Hišica je stala tik ob reki. Okrog nje je bilo samo grmovje in skalovje. Podobno je bilo, kot bi bila prinesla reka ob povodnji to hišico s skalovjem vred semkaj. Za najemščino pa so morali Mohorčevi polovico najlepših dni v letu delati kmetu na polju. Druge dni so imeli sicer plačane, a s temi prislužki sta oče in mati komaj vzdržala sebe in tri otročiče. Mnogokrat so bili pozimi brez kruha. Sreča je bila še zanje, da je jeseni narastla reka, ki je v bližini njihove koče, na velikem ovinku, odlagala to, kar je vzela v drugih krajih. Tu je Mohorec pobiral po grmovju stare deske, bruna, drva za kurjavo, pa jih je pozimi vozil v mesto. Za ta les, ki ga je voda vzela kdovekje in kdaj, se ni nihče več menil in bi se tudi ne bilo dalo več dognati, kdo je bil nekdanj njegov lastnik. Če je pa le dobil kak tram, ki je bil še kaj vreden, je naznanil to županu, da je ukazal stvar razglasiti. Ako se je lastnik javil, je dobil svojo stvar nazaj, če pa ni bilo glasu, je župan naredil z Mohorcem tako, da je dobila od izkupička prodanega lesa nekaj občina, nekaj pa Mohorec. Tako je bilo na vse strani prav.

Neko jesen je bila taka povodenj, da je razdrla več občinskih mostov. Mohorec je imel celo zimo dovolj opravka. Župan ga je namerč pooblastil, da zbere ves naplavljeni les, ki naj bi se porabil za popravo mostov. Poleg dnine pa so občinski možje prisodili Mohorcu tudi oni les, ki se ni dal več uporabiti pri popravljanju. Tako je Mohorec vozil dan na dan drva v mesto — toliko se je nabralo neporabljive drobnjave — in del je precešnje vsoto denarja na stran.

Prihodnjo pomlad je bila ta koča na klancu prodana na dražbi, in ker ni bilo kupcev, jo je Mohorec dobil prav poceni. Tisti dan, ko je prvič prestopil svoj lastni prag, je bil eden izmed najsrečnejših v njegovem življenju. Prišedši z družino v hišo, je rekel: »Sedaj imamo vsaj dom, ki ga jaz nisem imel nikdar. Preden sem bil rojen, so nam ga prodali, in potem smo se klatili vsekrižem po svetu. Nihče ne ve, kaj se pravi biti brez doma, kdor ni tega izkusil.«

Mož je sedel na klop, ki je ostala v hiši kot edino pohištvo, in se od-dahnil kot popotnik, ki pride po dolgem potovanju zopet v očetovo hišo.

Srečno so živeli Mohorčevi v svoji novi domačiji. Mohorec je pridno delal in varčeval. Družini ni bilo treba več hlapčevati neusmiljenim bogatinom, zato je ostal marsikak vinar pri hiši. Otroci pa so bili — kakor

povedano — še najbolj veseli mogočne jablane, ki je vsako jesen rodila tako obilen sad. Spominjali so se še dobro časov, ko so stanovali v oni koči ob reki in niso imeli niti enega sadnega drevesa. Kako so si takrat želeli okusnih hrušk ali jabolk, ki so jih videli pri srečnejših vaščanih. Nekoč je šel najstarejši Mohorčev zjutraj na vse zgodaj pobirat sosedova jabolka. Zalotil ga je pa sosedov sin in vrgel za njim debelo poleno, ki ga je na peti tako ranilo, da cele noči potem ni mogel zaspiti. Takrat je oče vsem zelo strogo prepovedal hoditi pod tuje drevje. Zaradi tega je bila seveda lakota pri hiši še večja, a vsak se je bal, da bi ga kdo ne zalotil pri prepovedanem opraviilu. Drugi otroci so se igrali z jabolki, Mohorčevi pa so le redkokdaj dobili katero pod zobe. Zato ni čuda, da so si med drugim želeli vsaj enega sadnega drevesa.

Ta želja se jim je sedaj izpolnila. Jablana je bila njihovo vse. Okrog nje so se lovili, v njeni senci so počivali v vročih poletnih dneh, jeseni pa jim je povrhu nudila še svoj obilni sad.

Drevo je imelo dva velika vrha. Vsak vrh je pa rodil posebne vrste sad. Jabolka z obeh vrhov pa so bila tako okusna, da so še drugi gospodarji, ki so imeli različne vrste na vrtu, hodili spomladi rezat cepiče na to jablano.

Tiste čase so začeli delati skozi vas novo cesto. Uravnavali so klance, in ker je bil ta pod Mohorčevo hišo eden najstrmejših, so inženirji sklenili, da mora iti cesta mnogo višje, da se klanec podaljša in njegova strmina zmanjša. Zaznamovali so smer nove ceste s koli in s plitvimi jarki. Po tem načrtu naj bi šla nova cesta tik ob Mohorčevi hiši. Staro jablano bi bilo treba po tem načrtu podreti.

In res so malo tednov na to prišli delavci in začeli kopati. Kmalu so bili pri Mohorčevi hiši. Neko jutro so začeli sekati staro jablano in izpodkopavati njene korenine. Otroci so hodili od očeta do matere izpraševati, zakaj ne branijo jablane. Oče in mati jim pa nista vedela kaj odgovarjati, vedoča, da se proti postavi ni mogoče ustavljati. Slednjič je padla jablana pod udarci ostrih sekir. Komaj je bilo drevo na tleh, so že zagrmeli otroci nanj. Po vseh vejah so še prej plezali, preden so delavci deblo razžagali in razklali na polena.

Tako so bili Mohorčevi jeseni zopet brez sadja, in otroci so se marsikdaj spomnili stare jablane, ki jim je donašala prej tako obilen sad. A Mohorec je bil skrben oče in je kmalu zopet nadomestil, kar je po tuji volji izgubil. Za njegovo hišo je bil zanikaren gozd, kjer ni hotelo rasti nobeno drevo. Lastnik je često tožil Mohorcu, da mora biti začarano, ker mu vse posahne, kar nasadi, ali pa tako životari, da se ne izplača saditi. Mohorec je lastniku parkrat svetoval, naj gozd očisti grmovja, a trdoglavec si tega ni dal dopovedati. Trdil je vedno svoje: »Zakaj pa drugje raste, čeravno je grmovje vmes.«

Ko so Mohorcu vzeli še tisti mali košček zemlje pred hišo, je rekel nekoč lastniku tega gozdiča: »Oče, prodajte meni ta svet, ker se dotika ravno moje hiše.«

Po dolgem prerekanju sta se vendar pogodila za ceno, kajti sedaj je možiček na vsak način hotel dokazati, da raste tu drevje prav lepo in da bo v nekaj letih prav lep gozdiček.

Vendar je prišel Mohorec do tega sveta. Ko je prihodnjo pomlad trebil grmovje, je videl, da je zemlja sicer čisto dobra, le preveč navlake je bilo na njej. Mohorec je svet čisto iztrebil, in ker je ležal v bližini hiše, je izpremenil nekdanjo puščo v sadni vrt.

Čez par let so imeli Mohorčevi otroci zopet vsaj toliko sadja, da se je izplačalo zjutraj vstati in iti pogledat, kaj je vse padlo na tla.

Kakšno veselje so imeli takrat, ko so urejali vrt! Vsi so hoteli pomagati. Anton je prav pridno izkopaval grmovje, drugi so pa trebili mah in pobirali kamenje. Iz zanemarjenega gozdiča je postal v letih najlepši vrtiček v vasi. Pridnost Mohorčeva in njegovih otrok se pozna še danes na tem vrtu. V letih je skrbni oče nakupil še več zemlje od zanikarnih in zapravljivih gospodarjev. Tako se je množilo premoženje Mohorčevih. S premoženjem, pridobljenim s pridnostjo in varčnostjo, pa je rasla tudi njih sreča in zadovoljnost.

Maksimov.

Živali.

15. Stržek.

Droben ptiček sem stržiček,
v družbi ptičev siromak;
skrivam v gostem se grmovju,
da me ne opazi vsak.

Rada muca name strelja
z bliskajočimi očmi,
a v višinah grabežljivi
sokol s kljunom mi preti.

V boj ne spuščam se nikoli —
preslaboten sem za to;
rajši v mišjo luknjo šinem,
pa ne najde me nikdó.

Ej, kjer ni moči obile,
naj razum bo mesto nje,
pa ne bo več glav razbitih,
pa potihnejo tožbé. —

Maksimov.

16. Zajčku.

Deteljico našo,
zajček, vedno ješ,
deteljice naše,
jesti pa ne smeš,
tega, tega, zajček,
ti še zdaj ne veš.

Prišli bodo oče,
prišli s puškico,
pa boš videl, zajček,
kak bo počilo.

Jaz pa, oj, ustrelil,
zajček, bi te ne,
malo le za ušesa,
rad prijel bi te,
da boš vedel — naša
deteljica je.

Oj, počakaj, zajček,
da te bom zuhál,
sicer bodo oče:
bum, bum —! Pa boš pal.

Rad. Pečjak.

17. Polžek.

Hišico brez oken,
štiri rožičke;
polžku mudi se
črez krtove gričke.

Srečala polžka
vrana : kra, kra!
Polžek šel v hiško:
»Ni me doma!«

Vrana je trkala:
»Polžek, odpri,
pokaži rožičke,
pokaži oči!...«

Polžek pa vrani
le skriva rogé —
mu hiško razbila,
pojedla ga je...

Listje in cvetje.

Modrost v pregovorih, domačih in tujih.

Komar.

Komarji so vsi enaki.
Lačni komarji hudo pikajo.
Komarja odpraviš z obraza, prilizovalca
ne iz ušesa.

Ni treba po vsakem komarju mahati.
Da se komarji preženo, ni treba hiše
zažgati.

Veliko komarjev slona užuga.

Komarje precejajo, slone požirajo.

Reki. To je star komar, ki je že pred
letom letal.

Komarje bi koval, ko bi mu kdo podkve
delal.

Komarja s slonom primerjati.

Kopito.

Kopito po nogi, ne noga po kopitu!

Vse se ne da narediti po enem kopitu.

Kakršno kopito, tak črevelj.

Rek. Vsi so (oba sta) po istem kopitu.

Kopriva.

Tudi med koprivami raste včasih vijolica.

Kopriva ne pozebe. — V koprivo ne
trešči. — Koprivi ne škodi ne toča, ne slana.

Zgodaj začne žgati, kar kopriva ima
ostati (postati).

Kdor koprivo pozna, nagec skrije.

Kopriva speče tistega, ki jo prime.

Čim trje primeš koprivo, tem manj peče.

Lahko je s tujo roko koprive prijemat.

Kdor koprive sadi, ne more lilij vzgojiti.

Rek. Na koprivah sedeti. (Nemirno.)

Korist.

Vsakdo gleda na svojo korist.

Ni koristi brez škode. — Korist in škoda
sta sestri.

Korito.

Kdor ni dalje prišel kot do korita, temu
je vsaka mlaka morje.

Ni treba gledati korita, ampak prašiča.

Kos.

Kdor drobtine ne časti, tudi kosa vreden ni.

Kosa.

Kosa plača travnik.

Slaba kosa potrebuje spretne roke.

Kakršna kosa, taka košnja.

Smrt ima (nosi) koso, ne sekire.

Smrt vse omaja, nje kosa kosi od kraja.

Rek. Kosa na kamen zadela.

Kost.

Gola kost še psu ne tekne. — Neče ni
pes golih kosti.

Čim bliže kosti, tem boljše meso. — Še
pes vé, da je najboljšo meso pri kosti. —
Pri kosti je mesa zadosti.

Mastna kost privabi veliko psov.

Naj je kost še tako velika, za dva psa je premajhna.

Ako dva psa eno kost glojeta, to se skojeta. — Na eni verigi imata dva psa med seboj mir, pri eni kosti pa vselej prepir.

Kdor nazadnje pride, dobi kosti; kdor prepozno pride, pa stoji. — Kdor zamudi, naj gloda kosti.

V planini pride živina do kosti, v hlevu do masti.

Rek. Preži, ko pes na kosti.

Kostanj.

Najboljši kostanj ima včasi črva.

Rek. Za druge pobirati kostanj iz ognja (žarjave).

Kot.

Prepovedan pot drži v prepovedan kot.
V kotu nikomur na potu.

Kotel.

Kotel se ne boji ognja.

Če se kotel preveč ogreje, se razpoči.

Rogal se kotel loncu, a obadva črna.

— Ponva kotel zasmehuje.

Majhni kotli imajo tudi ušesa.

Star kotel, dobro zakrpan, vztraja večkrat dlje kot nov.

Reki. Vse vreči (metati) v en kotel.

Kuhajo vsi v enem kotlu.

Imajo velike kotle, pa prazne želodce.
(Velike naprave in oprave, pa brez denarja in kruha.)

Kovač.

Kovač je vaje isker (ognja). — Slab kovač, ki se boji isker (ognja). — Slab kovač, ki ne prenaša dima.

Kovačevi otroci se ne boje dima.

Tudi spreten kovač si včasih prste opeče (se včasih na prste udari).

Kovač rad govori o kladivu in nakovalu.

— Kovač hvali svoje kladivo.

Če vidi kovač konja, misli na podkeve.

Vsak kovač hvali sekiro, ki jo je sam naredil.

Kovač kuje včasih spone za svoje noge.

Kar kovaču prija, ni vselej dobro za krojača.

Kovač kuje železo, dokler je vroče.

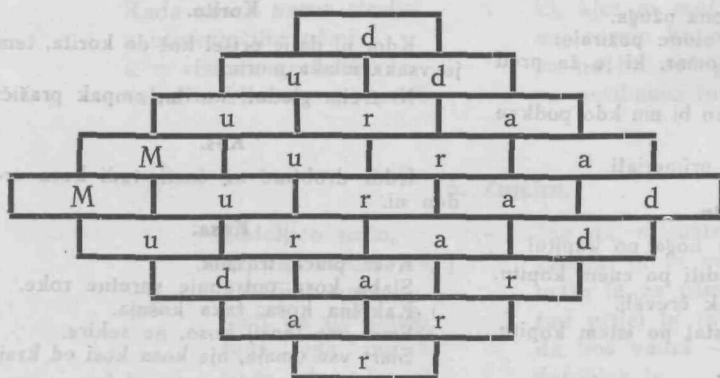
Kovači trkljači.

Rešitev novih zastavic. Štev. 9.

11. Mrak. — 12. Pijanec. — 13. Vrč-črv. — 14. Sablja. — 15. Ura. — 16. Mavrica. — 17. Kresilo. — 18. Premog. — 19. Ura. — 20. Kobilica.

Prav so uganili: Po sedem: Bulovec Marija in Ciril, Begunje na Gorenjskem, Štular Jurij v Dolinšicah pri Šmihelu (Koroško); Jandl Tonček, učenec v Ljutomeru. — Po šest: Bohanec Franc, dijak v Mariboru; Gabrijelčič Cirila in Vida, Cvenkelj Ana, Čebavs Micika, Kocijančič Amalija in Gabrijela, Finžgar Mira, Potočnik Franca, Janša Antonija in Angela, Frelih Pavla, Vester Zofija, učenke na Brezjah. — Po štiri: Šeško Ivan, Brdo pri Planini, Štajersko; Jesih Ivica, učenka VI. razreda, Trbovlje-Vode. — Dve: Rajh Janko, ministrant v Ljutomeru.

Rešitev naloge št. 9.

Prav so rešili: Gabrijelčič Cirila in Vida, Cvenkelj Ana, Čebavs Micika, Kocijančič Amalija in Gabrijela, Finžgar Mira, Potočnik Franca, Janša Antonija in Angela, Frelih Pavla, Vester Zofija, učenke na Brezjah. Jesih Ivica, učenka VI. razreda, Trbovlje-Vode. Bischof Mimica, Heda in Rudolf, v Ljubljani. Osterman

Karlo, v Kandiji pri Novem mestu. Kunc Milena, v Novem mestu.

»Vrtec« izhaja 1. dné vsakega meseca in stane s priložo vred za vse leto 5'20 K, za pol leta 2'60 K. — Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Pred škofijo št. 9.